

Contribuții la repertoriul arheologic al județului Sibiu O nouă așezare vinčiană timpurie la Miercurea Sibiului *Pustia (Luncă)*

Sabin Adrian Luca - sabin.luca@brukenthalmuseum.ro

Cosmin Suciu - cosmin.suciu@ulbsibiu.ro

Dragoș Diaconescu - goshu_d@yahoo.com

Florina Nițu - nina_maria_nitu@yahoo.com

Anamaria Șeulean - anamaria_cleo@yahoo.com

Key words: *Neolithic, Vinča, Transylvania*

Abstract: *The Early Vinča Culture arrived in Transylvania just around 6500 BP. The new surveys from Sibiu, Alba and Hunedoara counties supported the idea that the Early Vinča communities have bigger impact that previously was believed and came long time before the Turdaș Culture to be formed. In this trend we present the new Early Vinča materials discovered accidentally at Miercurea Sibiului-Luncă, 4 km distance from well known Miercurea Sibiului-Petriș. This new discoveries show how powerful was the appearances of Vinča communities in Transylvania.*

Cultura Vinča este răspândită pe o arie largă, care cuprinde Macedonia, Kosovo – Metonia, Croația, Bosnia, vestul Bulgariei, Oltenia, Banat, Vojvodina, Ungaria de sud, Transilvania, dar cu influență și asupra altor spații culturale care depășesc zona sa de origine (LAZAROVICI 1977, 19; CHAPMAN 1981, 1). Această manifestare culturală face parte din al doilea mare val de origine sudică și marchează finalul Neoliticului timpuriu, fiind considerată ca aparținând *chalcoliticului balcano-anatolian* (BERCIU 1961, 36; LAZAROVICI 1977, 20; LAZAROVICI 1987-1988, 17; LAZAROVICI-NICA 1991, 5; URSULESCU *et alii* 1991, 157; LAZAROVICI 2000, 276; MAXIM 1999, 63; CHAPMAN 1981, 2; LUCA 2008, 26; ÖZDOĞAN 2003, 352; HORVÁTH 2003, 100). Așa cum este definit la noi, acest fenomen poate fi sesizat din a treia parte a Neoliticului timpuriu în toate civilizațiile și grupele, din Balcani până în unele zone din Europa Centrală (LAZAROVICI-NICA 1991, 5).

În ceea ce privește cronologia absolută, datele culturii Vinča creionează orizonturi care se întind pe o perioadă de aproape 700 de ani.

Nu cunoaștem evoluții de fază A₁, așa cum au fost ele definite în Banat (Lazarovici 1977, 1979), chiar dacă unii autori încadrează unele dintre materialele vinciene din Transilvania la un orizont A₁ (LUCA *et alii* 2000, 42, 49). Susținem acest lucru cu atât mai mult, cu cât multe dintre elementele fazei A₁ se întâlnesc și în faza A₂ (LAZAROVICI 1979, 113-115). Faza A₂ apare în Transilvania la un moment imediat posterior 6500 BP și o avem atestată la Miercurea Sibiului-Petriș, cu o dată radiocarbon din B₁₈ (GrN-33317), care este cea mai veche dată radiocarbon pentru întreaga cultură Vinča.

Faza A₃/B₁ se încadrează, în mare, între 6350 și 6200 BP. La sfârșitul acestei faze se situează complexul ritual cu tăblițele de la Tărtăria și nivelurile

cu locuințe de suprafață de la Miercurea Sbiului-*Petriș*. La Satchinez, faza A₂ încă mai subzistă sau data provine din complexe de nivel A₃.

Faza B₁ se datează între 6200 și 6050 BP. La acest palier se generalizează ceramica pictată de tip *Lumea Nouă*. Acum avem o dată din perioada de mijloc a culturii Dudești. Acest palier cronologic este puțin cunoscut și din punctul de vedere al culturii materiale.

Nu avem prea multe date pentru faza B₂, dar putem considera că evoluează, un timp, în paralel cu B₁ (în jurul datei de 6175 BP). Către sfârșitul perioadei, se constată, în Transilvania, o „transformare” spre ceea ce este denumită la acest moment sub numele de cultura Turdaș, manifestare care se va cristaliza odată cu primele elemente ale șocului Vinča C.

În jurul datei de 6080 BP, se plasează primele date Vinča C₁. Acest orizont are o durată de aproximativ 200 de ani. Tot la acest palier este dispusă și o primă dată ce aparține culturii Turdaș (6070 BP), cultură care se va menține până la aproximativ 5760 BP.

Între 5850 BP și 5700 BP, sunt plasate ultimele date ale culturii Vinča faza C, tot aici încadrându-se și ultimele date Dudești (5990 la 5860 BP). Acesta este și momentul orizontului Foeni-Mintia (5855 BP în Banat și durează până la 5650 BP). Acest interval cronologic suprapune primele date Petrești (5900-5700 BP – însă datele pentru această cultură sunt puține și eroarea este mare).

Calea de pătrundere a comunităților vinčiene timpurii în Transilvania pare a fi dinspre zona balcanică, prin Oltenia, urmând crestele domoale ale Carpaților Meridionali, în sectorul Cindrel-Lotru-Parâng, cale jalonată de descoperirea vinčiană timpurie din *Peștera cu vas*, din Munții Căpățanii (LUCA *et alii* 2000, 49). Cultura Starčevo-Criș devansează și în Transilvania descoperirile Vinča (LUCA *et alii* 2008), fără a exista elemente care să ateste o continuitate organică între cele două. Analizele noastre susțin ipoteza prin care valul Vinča A **dislocă** comunitățile Starčevo-Criș din sud-vestul Transilvaniei.

În ceea ce privește denumirea culturii, săpăturile de la Turdaș (LUCA 1998, 101; LUCA 1997, 73) au demonstrat neconcordanța numelui de **cultură Vinča-Turdaș** (la cercetătorul sârb Milutin Garašanin, care a împărțit cultura Vinča în: Vinča-Turdaș I = Vinča A, Vinča-Turdaș II = Vinča B, faza Gradač- la Vinča, între 6,5-6 m, și Vinča-Pločnik) (GARAȘANIN 1990, 11). Termenul a fost preluat de mai mulți cercetători români și a creat confuzie în tratarea materialelor din Transilvania.

În arealul vinčian timpuriu a mai fost folosit, **greșit**, termenul de *Turdaș* pentru a defini primele niveluri cu ceramică Vinča A în așezările de la Miercurea Sibiului-*Petriș* (PAUL 1992, 141), Tărtăria (VLASSA 1963), Ocna Sibiului-*Fața Vacilor*, *La Roghină* (PAUL 1962; PAUL 1970), Lumea Nouă (BERCIU 1949, PAUL 1992, 26-27) și Limba (BERCIU 1949).

Pentru Ocna Sibiului, perieghezele noastre au relevat materiale de cea mai bună calitate vinčiană timpurie, fără a exista materiale turdășene, situație confirmată parțial de cercetările colegilor de la Muzeul Național Brukenthal Sibiu, Dragoș Diaconescu și Florina Nițu, care au semnalat această situație în momentul reorganizării depozitelor. Descrierea materialelor de către I. Paul confirmă această situație (PAUL 1962). Cazul așezării de la Miercurea Sibiului-*Petriș* este relevant: semnalată ca așezare *Turdaș* (PAUL 1992, 141) și unde în ultimii 11 ani nu a fost identificat nici măcar un singur fragment ceramic de

factură turdășeană. O altă așezare unde este posibil să fi fost realizată confuzia *Turdaș/Vinča* este așezarea de la *Cașolț-Poiana în Pisc*, unde, din materialele publicate, se pot identifica elemente vinčiene timpurii (PAUL 1961, fig. 6: 10). La Daia Română, unde avem o problemă în datarea gropii speciale din care provine *vasul sigiliu* și cele 2 statuete corelate cu acesta (PAUL 1995, 135-144, Tafel 1, abb.2), statuetele sunt de tipul coloană și fața este triunghiulară, mult mai apropiate de plastica vinčiană timpurie decât de cea turdășeană sau petreșteană. Dacă *vasul sigiliu* ar aparține unui orizont vinčian timpuriu acesta ar susține originalitatea tăblițelor de la Tărtăria. Această re-datare a *vasului sigiliu* este sugerată recent și de Iuliu Paul, chiar dacă nu se pronunță foarte pertinent și refolosește o terminologie mai veche (PAUL 2007, 39). În 1992, este publicat un fragment de ceramică de la Daia Română, care ar indica un orizont vinčian timpuriu (PAUL 1992, Pl. XX: 7). Suntem circumspecți însă, pentru că avem și vase de cea mai bună factură turdășeană de la Daia Română (PAUL 1992, Pl.XX:1).

Situațiile prezentate mai sus relevă faptul că necesitatea reevaluării mai multor loturi de materiale din depozitele muzeelor este una stringentă (ne referim aici la materialele considerate în literatura de specialitate ca aparținând culturii Turdaș – includem aici și materialele de la Mihaiț-Măticuta, unde descrierile (PAUL 1975) par a indica elemente vinčiene timpurii, dar nu avem material ceramic publicat).

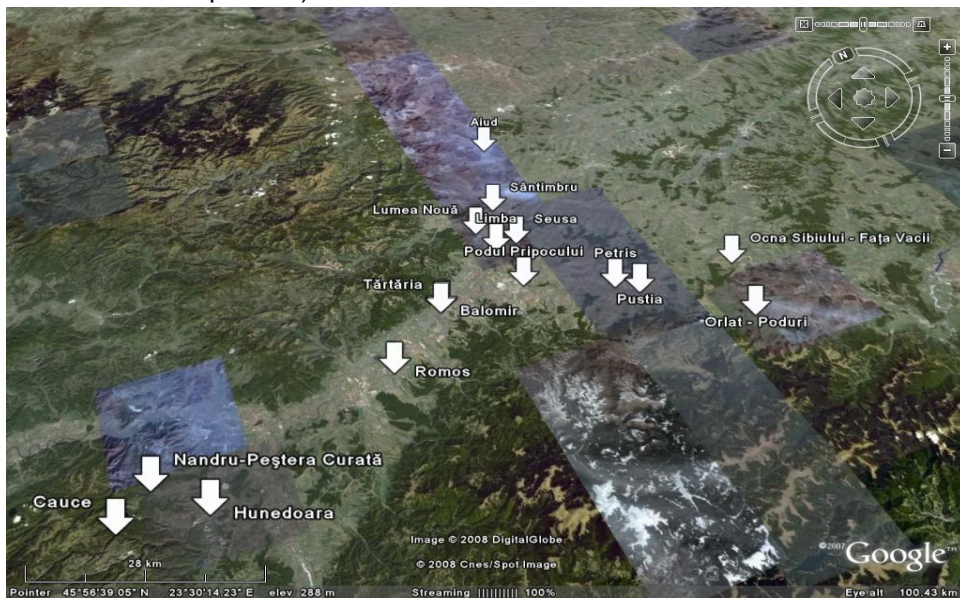

Figura 1. **Harta cu așezările vinčiene timpurii din Transilvania**

Localitatea Miercurea Sibiului este cunoscută datorită sitului neolitic de la *Petriș* (LUCA *et alii* 2007a) în care s-au efectuat săpături sistematice. La aproximativ 4 km est de acesta se află un al doilea sit care a relevat materiale vinčiene - *Luncă (Pustia)* (cod RAN - 144937.07). Localizarea exactă a punctului este: 45°52'25.50"N, 23°47'44.20"E, cu altitudinea de 263 m.

Așezarea se află în partea de est a localității, pe prima terasă neînundabilă a pârâului Dobârca. Cercetările de aici au fost demarate cu ocazia îngropării unei conducte de gaz metan. Cu această ocazie s-au excavat cca. 250 m² din întinsul sitului. În același an au fost cercetați 20 m² prin săpătură arheologică (S I/2003; 45°52'25.40"N, 23°47'47.12"E). Succesiunea stratigrafică de aici cuprinde următoarele secvențe:

Nivelul I și cel mai vechi aparține culturii Starčevo-Criș (locuințe adâncite, faza IIB-III A). Nivelul II se dezvoltă în timpul culturii Petrești, faza AB de început (locuințe de suprafață). Nivelul III aparține purtătorilor culturii Coțofeni (colibe, faza II).

La aproximativ 50-100 m sud de acest sit se află un altul aparținând culturii Vinča, faza A, care a fost identificat cu ocazia realizării ridicării topografice efectuată în anul 2004 (LUCA *et alii* 2004, nr. 124).

Figura 2. Localizarea descoperirilor din periegeză de la Miercurea Sibiului–Luncă.

Figura 3. Așezarea de la Miercurea Sibiului – Luncă.

În așezarea vinčiană de aici au fost întreprinse doar cercetări de suprafață, în primăvara anului 2005, ocazie cu care au fost recoltate materialele ceramice de la figurile 4-10.

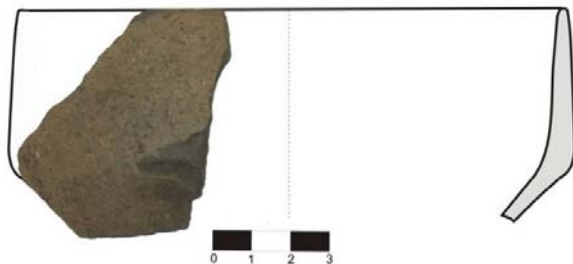

Figura 4. Fragment de buză, categoria fină; culoare exterioară brun, culoare interioară negru-cenușiu; degresant nisip fin; bine netezit; ardere bună, reductantă. În partea superioară se disting urmele unor pliseuri foarte prost păstrate. Forma vasului are analogii la Gornea - *Căunița de Sus* (LAZAROVICI 1977a, Pl.35), *Vinča-Belo Brdo* (SCHIER 1995, 60, 187- tipul S154) în nivelurile Vinča A.

Figura 5. Fragment de buză, categoria semifină; culoare exterioară brun deschis, culoare interioară brun – cenușiu; degresant nisip fin; netezit; ardere bună, reductantă.

Figura 6. Fragment de buză, categoria fină; culoare exterioară și interioară brun cu flecuri; degresant nisip; netezit; ardere bună. Apare la Vinča-Belo Brdo (SCHIER 1995, 51, tipul S85) cu analogii la nivelurile Vinča A (între 9-8 m).

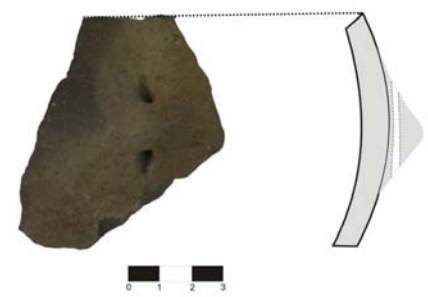

Figura 7. Fragment ceramic din zona de maximă dezvoltare a vasului, ce prezintă o toartă perforată vertical. Categoria semifină; culoare exterioară brun cu flecuri negre, culoare interioară brun; degresant nisip cu granulație mare; netezit; ardere bună reductantă. Tipul acesta de buton apare la 9,1 m la Vinča-Belo Brdo, doar că este perforat parțial (SCHIER 1995, Tafel 44).

Figura 8. Fragment ceramic din partea superioară a vasului, categoria semifină; culoare exterioară negru-cenușiu, culoare interioară brun; degresant nisip, pietricele și cioburi pisate; bine netezit; ardere bună reductantă. Fragmentul este ornamentat cu împunsături și incizii. La Vinča-Belo Brdo, banda punctat incizată apare din faza Vinča A și se generalizează în faza Vinča B (SCHIER 1995, 124, tipul DG).

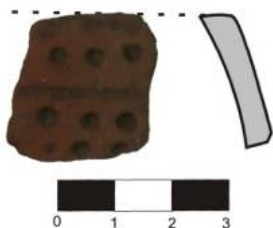

Figura 9. Fragment ceramic, categoria semifină; culoare exterioară brun-roșcat, culoare interioară brun deschis; degresant nisip și cioburi pisate; netezit. Este ornamentat cu împunsături și o linie incizată.

Figura 10. Fragment de picior de vas, cu incizii verticale și paralele. Partea interioară, prost păstrată, sugerează o perforație care se deschide dinspre partea inferioară spre partea superioară.

Materialele descrise mai sus sunt neîndoieinic de factură vinčiană timpurie. Din punct de vedere tipologic, acestea au analogii foarte bune cu materialul ceramic din complexe L11, B5, B18 și cu cele din zona bordeiului B2 de la Miercurea Sibiului-*Petriș*, ce aparțin culturii Vinča. Pentru corelarea descoperirilor cu punctul *Petriș* sunt necesare, în mod clar, cercetări arheologice sistematice.

Lista abrevierilor bibliografice

AB (SN)	Analele Banatului (serie nouă), Timișoara
AMN	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
Acta TS	Acta Terrae Septemcastrensis, Sibiu
Angustia	Angustia. Arheologie, Sfântu Gheorghe
Apulum	Apulum. Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
Banatica	Banatica, Reșița
BAR	British Archaeological Reports, Oxford
BMA	Bibliotheca Musei Apulensis, Alba Iulia
BS	Bibliotheca Septemcastrensis, Sibiu
CCA	Cronica Cercetărilor Arheologice, București
Dacia (NS)	Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie (nouvelle série), București
MCA	Materiale și cercetări arheologice, București
StComBrukenthal	Studii și Comunicări Brukenthal, Sibiu

Bibliografie

- BERCIU- 1949 Dumitru Berciu, Ioan Berciu, *Săpături și cercetări*
BERCIU *arheologice în anii 1944-1947*, în *Apulum* III, 1947-1949, pp. 1- 43.
- BERCIU 1961 Dumitru Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București 1961.
- CHAPMAN 1981 John Chapman, *The Vinča Culture of South East Europe*, BAR International Series, 1981, vol. I-II.
- GARAȘANIN 1990 Milutin Garašanin, *Vinča und seine stellung im Neolithikum Südosteuropas*, în *Vinča and its World*, Belgrad, 1990, pp. 11-15.
- HORVÁTH 2003 Ferenc Horváth, *The Neolithic in the Southern part of the Great hungarian Plain*, în *Hungarian Archaeology at the turn of the Millennium*, Budapesta, 2003, pp. 100-101.
- LAZAROVICI- 1991 Gheorghe Lazarovici, Marin Nica, *Chalcolithic Balcano-*
NICA *Anatolian*, în volumul *Cultura Vinča în România*, Timișoara, 1991, pp. 5-16,.
- LAZAROVICI 1977 Gheorghe Lazarovici, *Periodizarea culturii Vinča în România*, în *Banatica* 4, 1977, pp. 19-44.
- LAZAROVICI 1977a Gheorghe Lazarovici, *Gornea -preistorie*, Reșița, 1977.
- LAZAROVICI 1979 Gheorghe Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979.
- LAZAROVICI 1987- Gheorghe Lazarovici, *Sincronismele Vinča – Starčevo-Criș*, în
1988 *AMN*, XXIV-XXV, 1987-1988, pp. 17-28.
- LAZAROVICI 2000 Gheorghe Lazarovici, *The main Problems of the Cultural Complex CCTLNI*, în *AB (SN)*, 7-8, 1999-2000, pp. 35-52.
- LUCA 1997 Sabin Adrian Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (I). Habitatul turdășean de la Orăștie-Dealul Pemilor (punct X₂)*, în *BMA*, 4, Alba Iulia, 1997.
- LUCA 1998 Sabin Adrian Luca, *Liubcova-Ornița*, 1998, Târgoviște.
- LUCA 2008 Sabin Adrian Luca, *The Neolithic and Eneolithic periods in Transylvania, The Danube Script, Neo-eneolithic writing in Southeastern Europe*, Exhibition Catalogue, 2008, pp. 23-38.
- LUCA *et alii* 2000 Sabin Adrian Luca, Horia Ciugudean, Aurel Dragotă, Cristian Roman, *Faza timpurie a culturii Vinča în Transilvania. Repere ale orizontului cronologic și etnocultural*, în *Angustia*, 5, 2000, pp. 37-72.
- LUCA *et alii* 2004 Sabin Adrian Luca, Adrian Georgescu, Dragoș Diaconescu, Cosmin Suciu, *Miercurea Sibiului-Petriș*, în *CCA*, 2004, nr. 124 (<http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2004/cd/index.htm>)
- LUCA *et alii* 2007a Sabin Adrian Luca, Dragoș Diaconescu, Adrian Georgescu, Cosmin Suciu, *Archaeological researches at Miercurea Sibiului-Petriș (Sibiu county, Romania). The campings from 1997 to 2005*, în *Acta TS*, 6, 2007, pp. 7-24.
- LUCA *et alii* 2008 Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu, *Migrations and local evolution in the Early Neolithic of Transylvania – The typological-stylistic analysis and the radiocarbon data*, în *Acta TS*, VII, 2008, pp. 39-56.
- MAXIM 1999 Zoia Maxim, *Neo-eneoliticul Transivaniei*, Cluj-Napoca, 1999.
- ÖZDOĞAN 2003 Mehmet Özdoğan, *The Prehistory of Northwestern Turkey - The synoptic overview of the latest evidence*, în D.V.Grammenos (editor) *Recent Research in the Prehistory of*

- the Balkans, Archaeological Institute of Northern Greece and the Archaeological Receipts Fund, Thessaloniki, 2003, pp. 329-368.*
- PAUL 1961 Iuliu Paul, *Așezarea neolitică târzie de la „Poaina în Pisc” (com. Cașoț, raionul Sibiu)*, în MCA, VII, 1961, pp. 107-120.
- PAUL 1962 Iuliu Paul, *Sondajul arheologic de la Ocna Sibiului (r. Sibiu, reg. Brașov)*, în MCA, VIII, 1962, pp. 193-203.
- PAUL 1970 Iuliu Paul, *Săpăturile arheologice din vara anului 1960 de la Ocna Sibiului (jud. Sibiu)*, în MCA, IX, 1970, pp. 98-106.
- PAUL 1975 Iuliu Paul, *Săpăturile arheologice de la Mihăț (jud. Alba)*, în StComBrukenthal, 1975, pp. 9-20.
- PAUL 1992 Iuliu Paul, *Cultura Petrești*, București, 1992.
- PAUL 1995 Iuliu Paul, *Vorgeschichtliche untersuchungen in Siebenbürgen*, Alba Iulia, 1995.
- PAUL 2007 Iuliu Paul, *Enigma tăblițelor de la Tărtăria – Schiță preliminară*, comunicare 23 mai 2007, Ceremonia de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa al Universității de Vest Timișoara.
- SCHIER 1995 Wolfram Schier, *Tradition und Innovation in Spatneolithicum des zentrale Balkanraumes am Beispiel der Gefabkeramik aus Vinča-Belo Brdo*, monografie, Munchen 1995, vol. I-II.
- URSULESCU 1991 Nicolae Ursulescu, Valentin Dergačev, *Influences de Type Vinčadans le Neolithique Ancien de Moldavie*, în Banatica, 11, 1991, pp. 157-172.
- VLASSA 1963 Nicolae Vlassa, *Chronology of the Neolithic in Transylvania in the Light of the Tărtăria Tablets*, în Dacia (NS) VII, 1963, pp. 485-494.

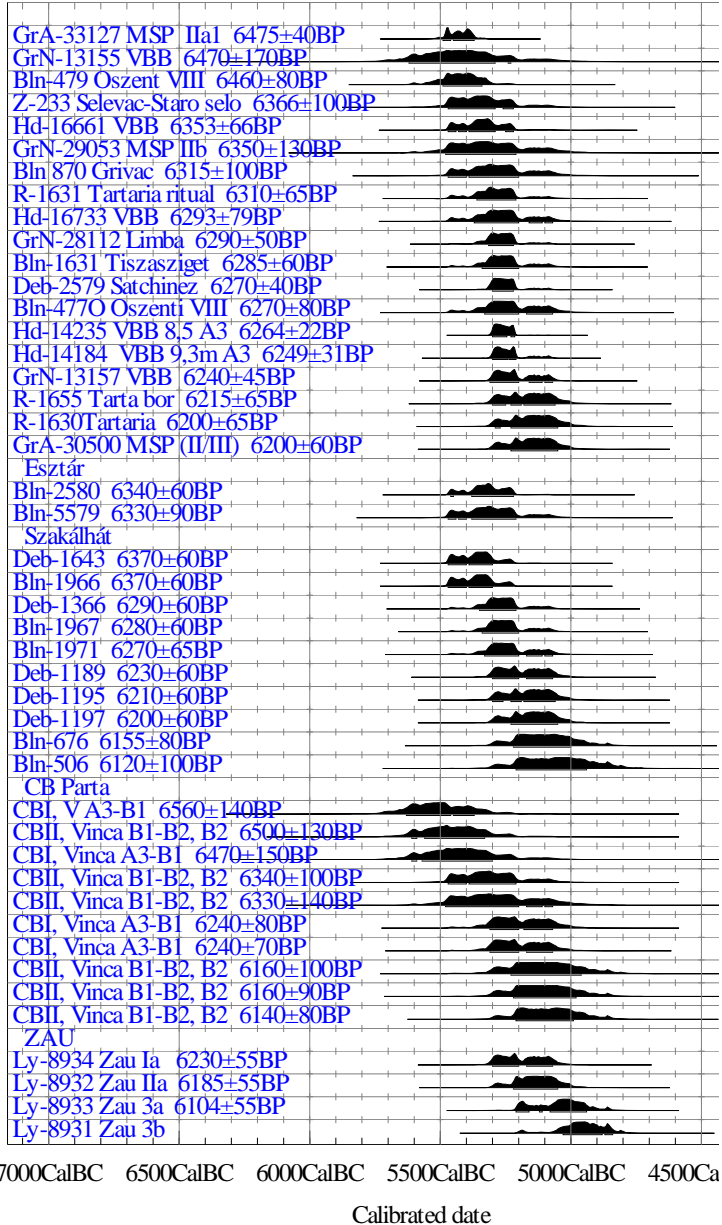

Figura 11. Calibrări pentru faza A și începutul fazei B a culturii Vinča cu corespondențele culturale presupuse (MSP-Miercurea Sibiului-Petriș, Tarta –Tărtăria, VBB-Vinča-Belo Brdo).